

Третият по ред материал от поредицата „СТИГА ВЕЧЕ!“ е посветен на българското образование.

Считаме, че темата е актуална не само с оглед кадровите промени в управлението на образователната система, а поради трайно натрупалите се и неотложни за решаване проблеми в тази сфера, която е базова за икономическия и обществен просперитет.

Всички публикации от рубриката „СТИГА ВЕЧЕ!“ вижте на адрес <http://www.bia-bg.com/focus/view/21488/>

Графиките към отделните публикации от рубриката вижте на адрес <http://www.bia-bg.com/gallery/index/graph/>

- Не се спазва **конституционното изискване** за задължително образование до 16-годишна възраст!
- **Квалификационна структура на населението:** Най-голям дял (43%) от населението е със средно образование, а една-пета (20%) са висшистите. 37% от населението е с основно и по-ниско образование, като 5% не учат, а 1% от българите никога не са посещавали училище. По европейската класификация **ISCED**, населението с най-ниско образователно ниво (0-2) през 2014 г. е съставлявало 22,6%. Приблизително същият дял (23,6%) има и населението с висока квалификация (ниво 5-8), а най-голям е дялът (53,8%) на средноквалифицираното население (ниво 3-4).
 - **При населението на възраст 25-34 г.** в периода 2010-2014 г. е налице спад на дела на младите хора със средно образование (от 53,9 на 50,7%) и на тези с основно образование (от 14,3 на 11,8%). Нараства дялът на младите висшисти (от 27,1 на 31,3%), но и на тези с начално и по-ниско образование (от 4,7 на 6,2%).
 - **Квалификационна структура на работната сила:** в периода 2010-2014 г. нараства дялът на работната сила с висше образование (от 25 на 30%), за сметка на хората със средно и основно образование, а дялът на тези с начално и по-ниско образование се запазва на 2%.
- **Заетост по степен на квалификация (ISCED-2011):**
 - Нивото на квалификация има пряко отражение върху нивото на заетостта. И в двете ключови възрастови групи – 15-24 г. и 15-64 г., България изостава от средните за ЕС равнища на заетост, като изоставането е по-видимо в групата на младите хора (15-24 г.).
 - **Високата степен на квалификация (ниво 5-8)** гарантира заетост за 82 на сто от населението в трудоспособна възраст (почти равно на средното ниво за ЕС), а за групата на младите хора (15-24 г.) този процент е едва 53 при средно за ЕС 56%.
 - 65,2% при средно за ЕС 68,4% е заетостта на **средноквалифицираното население (ниво 3-4)** на възраст между 15 и 64 г., докато за младите хора (15-24 г.) процентът е 30,8 при средноевропейско ниво 43%.
 - Най-голяма е диспропорцията между средноевропейското ниво (18%) и нивото в България (4,9%) при заетостта на младите **хора с ниско или без образование (ниво 0-2)**. И за възрастовата група 15-64 г. заетостта на нискоквалифицираните работници в България (29,7%) е много под средната за ЕС (43,4%).
- **Коефициент на записване в системата на образование:** За 10 години (от 2004 до 2014 г.) нараства коефициентът на записване във висшите (от 25,8 на 39,5%) и в средните училища (от 77,3 на 82,2%), но при началното и прогимназиалното образование се наблюдава спад с по около 5 процентни пункта.
- **Общият брой на приетите студенти** в периода 2009-2014 г. намалява с 3,85%, като при бакалаврите е налице спад с 10%, а при магистрите – увеличение с 12%.
 - Въпреки световната тенденция за търсене на **кадри от т.нар. STEM-специалности (наука, технологии, инженеринг и математика)**, приемът на студенти в специалността „математика и статистика“ намалява с 40% в периода 2009-2014 г., в специалност „архитектура и строителство“ – с 14,5%, в „технически науки“ – с 8,6%, в „химически и физически науки“ – с 6,4%.
 - Положителна тенденция е увеличението на **приема на студенти** в специалностите „Информатика“ (ръст с 20,5%), „Подготовка на учители и науки за образование“ (27,2%) и „Здравеопазване“ (44%).
- **Над 23 000 български студенти учат в чужбина** (по данни на Евростат за 2013 г.), като най-предпочитаните дестинации са Германия (6186 студенти) и Великобритания (6 051 студенти), следвани от Австрия (1647 студенти), Холандия (1614 студенти) и Франция (1493 студенти). Най-много студенти в чужбина са тези в степен „бакалавър“ (14 675 души), следвани от степените „магистър“ (6 776 души) и „доктор“ (590 души).
- В периода 2004-2014 г. с **16% намалява броят на завършилите образование**, вкл. с 29% по-малко са завършилите средно и -33% основно образование. Сериозен ръст е налице при завършилите висше образование (38% повече).

- **Намалява делът (спрямо всички ученици) на [напусналите образование](#)** – от 3,1 през учебната 2003/04 г. на 2,4% през учебната 2013/14 г.
 - **[По причини за напускане на образование](#)** сериозен ръст бележи делът на заминалите в чужбина (от 11% през учебната 2003/04 г. на 34% през 2013/14 г.). Намаляват напусналите поради нежелание за обучение (от 26 на 14%) и се запазва делът на напускащите по семейни причини (45%).
- **България е трета в класацията на страните в ЕС по [дял на младите хора \(15-34 г.\), които нито учат, нито работят](#)**. През 2014 г. всеки четвърти млад човек (25%) е попадал в тази категория при средно ниво за ЕС 17%. Преди България са единствено Гърция (30%) и Италия (27%). Най-малък е делът (8-10%) на неучещите и неработещи младежи в Исландия, Норвегия, Швеция, Дания, Швейцария, Люксембург, Холандия, Австрия и Германия. В Съседната ни Румъния 20% от младежите не учат и не работят.
- **[Средно по 1,2 чужди езика научава всеки български ученик](#)** по време на престоя си в образователната система, при средно ниво за ЕС 1,6. По този показател с по-слаби резултати от българчетата са само учениците в Австрия, Ирландия, Унгария и Великобритания. Най-много чужди езици владеят учениците в Люксембург (2,5 бр.), Финландия (2,2 бр.), Малта и Холандия (с по 2,1 бр.). По два чужди езика владеят учениците в Естония, Италия, Кипър, Румъния, Исландия, Лихтенщайн и Македония. Почти толкова (по 1,9-1,8) езици знаят и учениците в Гърция, Швеция, Дания, Литва и Полша.
- **Качество на образованието** (по данни на [PISA](#) - Програма на ОИСР за международно оценяване на учениците):
 - **[България води негативната класация в Европа по дял на 15-годишните ученици с ниво 1 и по-ниско по критерия „способност за четене“](#)** (= способността на учениците да използват писмена информация в житейски ситуации. Грамотността за четене се възприема от PISA като възможност за развитие на знанията и потенциал за участие/представяне в обществото). „Ниво 1 и по-ниско“ означава, че учениците имат сериозни затруднения при използването на четивни умения като ефективен инструмент за ускоряване и разширяване на знанията и уменията си в други области. Делът на тези ученици у нас е 39,4% при средно за ЕС 19,1%. В Румъния делът на тези ученици е 37,3%, в Гърция – 22,6%. С най-добри резултати по този показател са учениците в Естония (9,1%), Ирландия (9,6%) и Полша (10,6%).
 - **Учениците се затрудняват:**
 - да бъдат конкретни в отговорите си;
 - да аргументират отговорите си;
 - да търсят и откриват причинно-следствени връзки;
 - да използват експериментални методи за изучаване на явления и процеси;
 - да извличат конкретна информация от графики, диаграми, текстове и да я използват в подкрепа на отговора си;
 - да свързват знанията за процеси и явления с примери за приложението им;
 - да използват знания от една област и да ги пренасят и прилагат в друга, за да решат даден проблем;
 - да правят заключения, да изказват предположения и прогнози;
 - да правят логически съждения и модели и да ги прилагат в различни ситуации.
 - **Изводи относно преподаването и оценяването:**
 - Нарушени са междупредметните връзки в учебните програми, което пречи на изучаването на явленията и процесите в цялост.
 - Системата на оценяване не отговаря на съвременните изисквания. Тя е с висока степен на случайност и фокусирана основно към фактологичното знание, а рядко се оценява способността на учениците да разбират заобикалящия ги свят в цялост.
 - Не се формират у учениците умения за четене с разбиране на текст, свързан с научни или технологични постижения или проблеми.
 - Учебните предмети се изучават предимно описателно, задават се готови логически модели и алгоритми, които учениците да следват, като не се изисква от тях да създават модел или стратегия за решаване на проблеми.
- **Преподаватели в периода 2004-2014 г.:**
 - **[Общият брой на преподавателите намалява с 16,4%](#)**, като най-сериозно намалява броят на учителите в прогимназиалната степен на образование (-32,4%) и в началното образование (-21,7%). Ръст на броя на преподавателите е налице в предучилищната степен на образование (10%) и във висшето образование (12,4%).
 - **[Намаление и застаряване на преподавателите в общообразователните училища](#)**. В посочения период те са с 13 931 души по-малко (-23,6%), като висшистите са с 13 513 души по-малко, а учителите със средно образование са с 418 по-малко. Увеличава се делът на преподавателите под 25-годишна възраст (от 9 на 28%), и на тези между 25 и 39 години (от 52 на 54%). Като абсолютен брой, обаче, преподавателите на възраст под 25 години намаляват с 64,5%, тези между 25 и 39 г. – с 64,8%, а 40-54 годишните – с 20,3%. Броят на най-възрастните преподаватели (над 54 г.) се увеличават с 28,8%.
- **[Общият брой на учебните институции](#)** в периода 2004-2014 г. намалява с една-четвърт, като най-голямо е намалението при общообразователните и специалните училища (25%). Професионалните училища са с 3,8% по-малко, а висшите училища се увеличават с около 2%.
- **[Разходите за образование](#)** в периода 2002-2012 г. се увеличават с 98%, като публичните разходи растат с 92%, а частните – със 137%.
 - **[Разходите за обучение на един завършил](#)** нарастват с 1,5 пъти, а за един учащ – с 1,74 пъти!